

J. D. UNWIN *SEX AND CULTURE*
CÍMŰ MŰVÉNEK KRITIKAI FELDOLGOZÁSA

KERESZTÉNY HÁZASSÁG ÉS EMANCIPÁCIÓ

AZ ANGOLSZÁSZ PÉLDA

Puskás Balázs

J. D. UNWIN SEX AND CULTURE
CÍMŰ MŰVÉNEK KRITIKAI FELDOLGOZÁSA

KERESZTÉNY HÁZASSÁG
ÉS EMANCIPÁCIÓ
AZ ANGOLSZÁSZ PÉLDA

Puskás Balázs

BEVEZETÉS

J.D. Unwin monográfiájának egyik alapvetése, hogy a társadalmak fejlettségének és a nők szexuális elérhetőségének foka egymással fordított arányban van: minél könnyebben létesíthető szexuális kapcsolat, annál alacsonyabb az adott társadalom kultúrája és fordítva; minél inkább szabályok közé van szorítva a szexualitás, annál nagyobb energia szabadul fel a társadalmak fejlesztésére, építésére, gazdagítására. A szerző a kutatásai során vizsgált minden egyes társadalomban kivétel nélkül ugyanerre az eredményre jutott.

A szexuális életet szigorúan szabályozó társadalmak közül pedig azok voltak a legfejlettebbek, amelyek a monogám házasságot, annak is a legszigorúbb fajtáját, az ún. „abszolút monogámiát” (l. A házasság története c. fejezetben) részesítették előnyben.

A szerző a nők szexuális elérhetősége mellett sokat beszél emancipációjukról is, és mind a primitív, mind a fejlett kultúrával rendelkező társadalmaknál azt találja, hogy a nők emancipációja és szexuális szabadságfoka általában együtt növekszik, következésképpen ahol elindul a női emancipáció folyamata, ott általában a társadalom fejlettségi szintje hanyatlásnak indul.

Ez utóbbi következtetés a nemek közötti egyenjogúság mint a társadalmak fejlettségének egyik általánosan elfogadott fokmérője szempontjából nézve teljességgel értelmezhetetlennek tűnik. Ezért érdemesnek és fontosnak tartottuk ezt a kérdéskört külön fejezetben vizsgálni: mit is mond pontosan Unwin a női emancipáció és a társadalmak kulturális fejlettségének összefüggéseiről? Van-e ok-okozati összefüggés az emancipáció és a társadalmi fejlettség hanyatlása között? És végezetül, az Unwin által külön kiemelt keresztény házasság-felfogás vajon hoz-e újat az abszolút monogámia és az emancipáció „vetélkedésében”, más szóval a keresztény házasság különlegessége jelenti-e azt is, hogy „ellenáll” az emancipációval általában együtt járó szexuális szabadosság kísértésének?

LEHETSÉGES-E EGYSZERRE FEJLŐDÉS ÉS EMANCIPÁCIÓ? – AZ ANGOLSZÁSZ TÁRSADALOM HÁZASSÁGI SZABÁLYAI¹

Elemzésünk tárgyául azért az angolszász társadalom házassági intézményrendszerének, házasságfelfogásának fejlődését választottuk, mert ez az egyetlen a vizsgáltak között, amelyben tetten érhető a női emancipáció és az abszolút monogámia egymástól részben elkülönült „mozgása”.

Ez az a társadalom, amelyben megtalálhatjuk azokat a jellemzőket, amelyek a bevezetésben említett kettősséget (társadalmi fejlettség kontra nők jogai) képesek feloldani, és amelyben anélkül sikerült tartósan kiemelkedő fejlődést produkálni, hogy az abszolút monogámiának elengedhetetlen része lett volna a nők alávett helyzete.

Az angolszászok történelmét szemlélve élénk rajzolódik egy olyan történelmi folyamat, amelynek során a nő alávetttsége meg tudott szűnni úgy, hogy a fejlődéshez szükséges társadalmi energiaszint tartósan nem csökkent, sőt egy idő után ismét növekedésnek indult.

Unwin az angolszász társadalom elemzésekor elsősorban annak a házasságot követő szexuális életre vonatkozó szabályait veszi górcső alá. Történelmi áttekintésének kezdetén elmondja, hogy a teuton törzsek (melyek közé tartoztak az angolok és a szászok is, akik a VI. században keltek át Britanniába, illetve többek között a frankok, burgundiak, vandálok, akik lerohanták és elfoglalták a haladó Római Birodalmat). Ezek a törzsek az európai történelemben való megjelenésüktől fogva komoly vitalitásról tettek tanúbizonyságot, köszönhetően szigorú szexuális szabályaiknak. Társadalmuk monogám volt, deisztikus és monarchikus. A szülők, a feleségek, a gyermekek és azok házastársai törzsi jellegű csoportokban éltek együtt, melyeknek feje az apa volt, aki felesége és gyermekei felett abszolút hatalommal rendelkezett.

¹ D. Unwin: *Sex and Culture*, 399. és a következő oldalak

KERESZTÉNY HÁZASSÁG ÉS EMANCIPÁCIÓ

Ez a hatalom mai szemmel nézve egészen extrém volt: amennyiben a feleség hűtlenné vált, komoly büntetésre, sőt egyes korszakokban halálbüntetésre számíthatott, míg a férj, ha hasonlóan cselekedett, csak akkor kapott (enyhébb) büntetést, ha más családfő feleségével követett el házasságtörést, ugyanis ez esetben ennek a másik férfinak a tulajdonában tett kárt. Mindennek az a felfogás állt a háttérben, hogy a család a maga teljességében a családfő tulajdona.

Ha a családfő meghalt, a feleségtől elvárták, hogy vele haljon a halotti máglyán, amennyiben ezt nem tette meg, megvetették, kiközösítették. Az újszülött gyermek élete felett is az apa rendelkezett, illetve a gyermeke sorsa felett is, beleértve a házasságát is.

Ez utóbbi az V. században változott meg, amikortól (az addig zajló forradalmakat követően) a fiúnak jogává vált megválasztani a saját házastársát.

A VII-X. század között a Britanniát uraló törzsek házassággal kapcsolatos szabályai nem lazultak. A változás annyi volt, hogy megjelent a kereszténység, a szigeteken egyre több monasztikus rend kezdte meg működését, és ezzel párhuzamosan formát öltött a keresztény házasság is. A kezdetekben a házasság továbbra is civil kontraktus alapján működő intézmény maradt, amit esetleg, de nem szükségszerűen a pap megáldott. A létrejött keresztény házasság nem jelentett többletet az addigi civil házasság rendjéhez képest: a monogámia, ahogy azt korábban is megjegyeztük, annak abszolút formájában addig is létezett, így a keresztény házasság szintén nagyon szigorú monogám elvárásai nem jelentettek újdonságot, illetve a papi áldás sem nem adott hozzá a házasság érvényességéhez, sem nem vett el belőle.

Sőt, a korábban már említett törzsi szabályok továbbra is érvényben voltak: a házasság alapja egyfajta adásvétel volt, a nőkért szabott árakat fizettek (a szűznek és az özvegyeknek különböző árkatóriái voltak). A nőknek egyáltalán nem voltak jogaik, ha házasságtörést követtek el, továbbra is többnyire halállal lakoltak.

A hetedik századtól fogva jelentek meg olyan új szabályok, melyek a nők és a gyerekek jogaira is tekintettel voltak: ha pl. egy családfenntartót megöltek, kompenzációt kellett fizetni az özvegynek és gyermekének.

A nők egyenjogúsítása felé tett következő lépés az ún. „reggeli ajándék” volt: a férj a nászéjszakáért ajándékkal jutalmazta feleségét, melynek átadására a sikeresen elhált nászéjszakát követő reggel került sor, innen a neve is. Ez kezdetben egy informálisan átadott, ingó ajándék volt, később írásos tulajdon átruházással átadott, a feleség kizárólagos tulajdonába kerülő, – akár ingatlant is jelentő – ajándék lett. A kilencedik században született rendelet szerint pedig már nem is ajándékként, hanem a feleséget „szüzességének áráért” megillető tulajdonként került átruházásra.² Ha pedig valamilyen oknál fogva a „reggeli ajándék” nem került átadásra, és a férj később elhalálozott, a feleséget tulajdonának egy része, rendszerint a fele megillette. Mindez óriási változás volt, hiszen korábban a férj saját tulajdona szent volt és sérthetetlen, elképzelhetetlen volt az, hogy a feleség akár annak egy töredékéhez is hozzájusson.

A X. századra már a házasság érvényességéhez elengedhetetlenül szükséges volt mindkét fél kölcsönös beleegyezése. A XI. századra pedig tulajdonképpen sor került a nők mint házasfelek teljes emancipációjára: többé már nem voltak a férfiak adható-vehető tulajdonai, házasságukat saját akaratukból is elrendezhették, sőt választottjukkal együtt maguk rendezhették meg esküvőjüket. Miután saját akaratuk szerint megházasodtak, a nők rendelkezhettek tulajdonnal, amelyet eladhattak, hasznait szedhették, illetve örökösüket is maguk megjelölhették.

A VII. és a X. század között az angolszászok a szülői autoritással kapcsolatos szabályokat is megváltoztatták. Kezdetben a gyermek élete és sorsa teljes egészében az apjától függött. A VII. századtól ez annyiban változott meg, hogy 7 éves kor fölött megtiltották, hogy az apa a gyermekét eladja, később pedig a gyermekek adásvételét teljesen betiltották.

A házassággal kapcsolatos szabályok az emancipációs folyamatokkal párhuzamosan szintén változtak. Míg a férfiak a kezdetben a feleségüket minden indoklás nélkül eltaszíthatták maguktól, ez a VII. századra megváltozott: ettől kezdve a férfi csak nyomós indokkal bocsáthatta el a feleségét.

---

² uo. 402.

Ebben az időszakban a keresztény tanok hatása is egyre érezhetőbb lett: a házasságra mint feloldhatatlan kötelékre tekintettek, felbonthatásra egyetlen kivételleként a házasságtörés adhatott okot. Az újraházasodással kapcsolatos szabályok nem voltak egyértelműek: a VIII. században engedélyezték, a X. századból való források alapján ismét tiltott volt, legalábbis a szigetek egyes részein.

Elmondható, hogy nem volt egységes házassági szabályozás ezekben az időkben, amint az is, hogy a pogány és a keresztény elemek keveredtek a házassággal kapcsolatos szabályokban. Ugyanakkor a kereszténység hatása nem volt átütő ezekben a századokban: a XI. században még mindig nem volt általános a házasság „papi megáldása”³, és a tridenti zsinatig (1545-1563) a szentségi házasság nem volt érvényességi követelmény az angolszász társadalomban.

Visszatekintve tehát a folyamatokra elmondható, hogy a legszigorúbb abszolút monogámia nőikkel kapcsolatos szabályai nagyon hasonlóan alakultak, mint a szerző által korábban vizsgált sumérokknál, babiloniaknál, görögöknél vagy a rómaiaknál, egyetlen kivétellel: míg a többi társadalomban a nők kezdeti alávettségének enyhülésével együtt járt a szexuális szabályok lazulása is, az angolszász társadalomban nem ez volt a helyzet, amint azt fentebb láthattuk. Bár a nő megszűnt a férje tulajdona lenni, és a házasságban teljesen egyenjogúvá vált a férjével, a házasság abszolút monogámiája nem változott, sőt bizonyos értelemben még szigorodott is (a feleséget már nem lehetett indoklás nélkül elbocsátani, illetve a X. századra az újraházasodás is tilos lett).

Mindennek háttérben a szerző következtetése szerint pedig a kereszténység által képviselt házassági modell állt, amelynek gyökerei szerint Szent Pál vezethető vissza. Pál pedig Jézus tanításán túl egyrészt a nagy zsidó rabbi, Gamaliel útmutatását, másrészt pedig a Római Birodalomban megtapasztalt abszolút monogámia szabályait tette magáévá. A továbbiakban részletesebben megvizsgáljuk a kereszténységnek az angolszász társadalomra, annak szexuális szokásaira tett hatásait.

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG HATÁSA

A szerző külön fejezetben (167.§) elemzi a keresztény házassággal kapcsolatos felfedezéseit, különös tekintettel az angolszász társadalomra tett hatásaira, és azt állítja, hogy a katolikus kereszténység meggyökerezése következtében a lakosság „energiaszintje kezdetben csökkent, két olyan faktor által, amelyeket aztán a XVI. században kiküszöböltek.”⁴

Az egyik az, hogy a keresztény tanítás a kezdeti megjelenését követően (IV. század) a szexualitást új szemszögbe helyezte azzal, hogy a házasságot (Szent Pál nyomán) mintegy a szexuális bűn elkerülésére hozott kompromisszumként értékelte, illetve Szent Jeromos tanítása⁵ nyomán a szüzességet – ahogy később Unwin fogalmaz: „az önként vállalt sterilitást”⁶ –, felmagasztalta.

Ennek következtében a frissen megtértek nagy számban tettek szerzetesi jellegű fogadalmakat, s kezdtek el szűzi életet élni közösségben. Unwin szerint ennek köze van ahhoz, hogy a VII. és a XIII. század között az angolszász (és más nyugati, pl. frank, dán, normann) társadalom energiaszintje hanyatlani kezdett. Ezt ő azzal magyarázza, hogy egy társadalomban a kulturális fejlettség sosem homogén, általában egy kúphoz hasonló, amelynek alapja a kevésbé fejlett, csúcса pedig a legfejlettebb kultúrájú társadalmi réteget foglalja magában. Abban az esetben pedig, amikor a természetes fejlődést valami mesterségesen akadályozza, az olyan, mintha a társadalmat megszabadítanánk a csúcstól, mintha a legfejlettebb elit eltávolítanánk a kúp tetejéről. Szerinte ez volt a helyzet ezeknél a kereszténységük korai szakaszában lévő társadalmaknál, melyekben a kulturális elit, mivel szüzességbe vonult, nem tudta reprodukálni önmagát.

Unwin elismeri, hogy nem tudja, milyen arányokról van szó, hányan voltak azok a nők, akik szűzi életre kötelezték magukat. Azt viszont állítja, hogy a források szerint az angolszász társadalomban a VII-X. században, a normannoknál pedig a XII. században a legmagasabb

³ uo. 406.

⁴ uo. 377.

⁵ „Nuptiae terram replent virginitas paradisum.” (Az esküvők a földön köttetnek, a szüzesség a Paradicsomé.)

⁶ uo. 378.

KERESZTÉNY HÁZASSÁG ÉS EMANCIPÁCIÓ

rangú nőket „semmilyen erőfeszítést nem kímélve bátorították a szűzi életre”⁷ Következésképpen három generációt követően a vezető osztály elnéptelenedett, hiszen „azok a szülőképes nők, akiktől a domináns osztály gondolkodóinak, vezetőinek kellett volna megszületniük, nem vállaltak gyermeket”⁸.

A másik érdekesség, hogy az abszolút monogámia „preventív szigorát”, azaz a drákói szabályokat, amelyek megakadályozták, hogy a nők szexuálisan szabados életet tudjanak élni, felváltotta a keresztény „tiltás és megbocsátás” kettős szemlélete.⁹ Azaz a házasság előtti szüzességre vonatkozó szabályok tulajdonképpen lazultak. Korábban a házasulandó nő mint tulajdon értékét jelentősen csökkentette szüzességének elvesztése, ezért arra sokkal jobban vigyáztak, mint később, amikor a kereszténység és az azzal járó emancipáció hatására a nő már nem tulajdonként, hanem egyenrangú félként házasodott, illetve a szüzesség elvesztésének következményei nem jártak anyagi hátránnyal a családra nézve.

A kereszténységgel járó ezen „hátrányokat” aztán a XVI. századi protestáns Anglia küszöböli ki. Ebben az időszakban, bár a nők emancipáltak, és a házasságban való jogaik a férjükkel egyenértékűek, szexuális elérhetőségük mégsem nő. A szabályozások szigorodnak egyrészt a közeli rokonok házasulásának megtiltásával, másrészt pedig azzal, hogy aki korábban már házasságra lépett, mással házasságot nem köthet (az özvegyeséget leszámítva). A válás tehát tiltva volt, és ez a XX. századig így is maradt.

KONKLÚZIÓ

Unwin kutatásai szinte minden társadalomban azt mutatták, hogy a nők egyenjogúsításával párhuzamosan nőtt a társadalom szexuális szabadságfoka is. A folyamat során a társadalomban kevesebb energia maradt a kulturális fejlődésre, illetve később már annyi energia sem maradt, hogy fejlettségének szintjét megőrizze, és ezért a kultúra hanyatlásnak indult, három generációt követően pedig összeomlott. Közvetve tehát a nők emancipációja magával hozta az adott társadalom bukását.

Ha a másik oldalról nézzük ugyanezt a folyamatot, azaz a fejlődés motorjának nevezett abszolút monogámiát vizsgáljuk, elmondható, hogy a fejlődés árát tulajdonképpen a nők fizették meg azzal, hogy egyéni szabadságjogaik súlyosan sérültek. Ez egy embertelen és fenntarthatatlan állapot, mely egy természetes folyamat eredményeként mindig lazulni kezd, és ez együtt jár a szexuális szabadság növekedésével is, ami a hanyatlás közvetlen oka lesz.

Ez alól igazából Unwin – bár ezt explicit módon nem mondja ki – olyan társadalmakban talált kivételt, amelyekben a kereszténység vált uralkodóvá, illetve amelyek a kereszténységet annak társadalmi és kulturális dimenzióiban megfelelően tudták alkalmazni.

Ezek közül is kiemeli a XVI – XIX. századi protestáns Angliát, amely kulturálisan, politikailag és katonailag is a földkerekség legfejlettebb államává vált, annak a hatalmas társadalmi energiaszintnek köszönhetően, amit a szigorú szexuális szabályok eredményeztek: a puritán szigorúság a nők mellett itt a férfiakra is ugyanúgy vonatkozott, ami a nemek között korábban ismeretlen egyenlőséget valósított meg, ami évszázadokig fenntarthatónak bizonyult.

Az így felszabaduló hatalmas társadalmi energia birtokában tehát Anglia a történelem legnagyobb világbirodalmát hozta létre.

⁷ uo. 378.

⁸ uo. 378.

⁹ uo. 377.

*Szerző:
Puskás Balázs*

*Grafikai tervezés:
Balás Benedek DLA*

*Felelős kiadó:
Dr. Máthé Zsuzsa*

Szent István Intézet 2022
szentistvanintezet.hu

A tanulmány a Batthyány Lajos Alapítvány támogatásával jelent meg.

